

Durdík, Tomáš; Kašpar, Vojtěch

Ke stavební podobě a vývoji hradu v Říčanech

Archaeologia historica. 2002, vol. 27, iss. [1], pp. 79-89

ISBN 80-7275-031-3

ISSN 0231-5823

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/140456>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Ke stavební podobě a vývoji hradu v Říčanech

TOMÁŠ DURDÍK – VOJTĚCH KAŠPAR

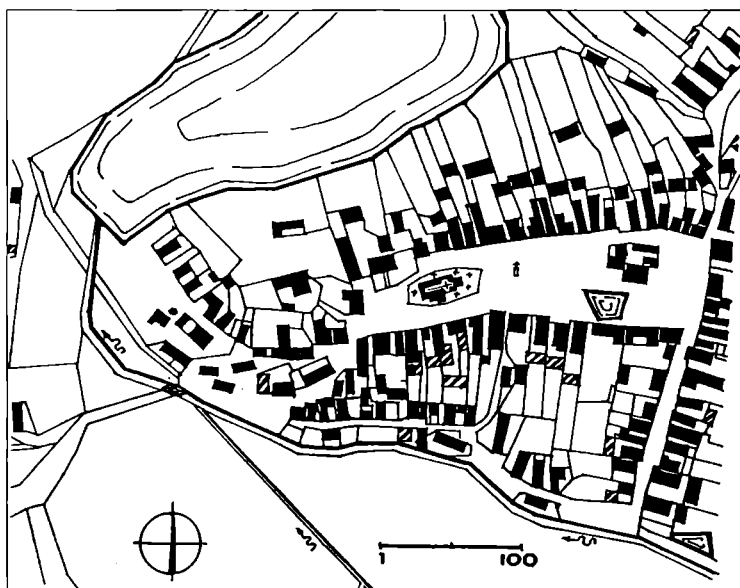
Nepřehlédnutelné zříceniny hradu v Říčanech náležejí od počátků české kastellologie k objektům, kterým byla pro jejich vypovídací schopnost a kvalitní dochované architektonické detaily věnována pozornost a které vstupovaly prakticky do všech základních prací (přehled literatury viz Durdík 1999a; zde uveďme např. Heber 1843; Sedláček 1927; Menclová 1976; Durdík 1984; 1995). Přesto však zůstaly dosavadní představy o podobě a vývoji hradu překvapivě daleko za jeho vypovídacími možnostmi. Hrad sám pak značně utrpěl zbytečnou destrukcí kleneb paláce v roce 1991. Zlom přinesla až pokročilá 90. léta dvacátého století, v nichž díky osvětlené a bohužel spíše osamocené snaze městského úřadu o revitalizaci a zapojení hradního areálu do kulturního života města bylo provedeno polohopisné a výškopisné zaměření celého areálu včetně fotogrammetrických pohledů na líce zdív, zpracován stavebně-historický průzkum (Durdík–Úlovec 1998), provedena geofyzikální prospekce (Zelený 1994) a v letech 1999 a 2000 proběhla první etapa předstihového archeologického výzkumu (Durdík–Kašpar 2000; 2001a; 2001b). Pod zorným úhlem těchto intenzivních průzkumných a výzkumných aktivit je možno podat podstatně úplnější a plastičtější obraz této výjimečné a nezastupitelné lokality.

Hrad založil ve druhé polovině 13. století Ondřej ze Všehrom, velmi významná osobnost (dapifer, poté nejvyšší camerarius) na dvoře Přemysla Otakara II. (dějiny hradu viz např. Trnka 1913; Sedláček 1927; Holec 1988; Kolektiv 1998; naposledy Durdík–Úlovec 1998). Původní sídlo pánů ze Všehrom nejspíše charakteru dvorce ve Všehromech nebylo doposud lokalizováno. Ondřej i jeho potomci se po hradu psali. Jméno Říčan se připomíná poprvé k roku 1289 v predikátu Ondřeje z Říčan ve stížnosti biskupa Tobiáše z Bechyně (Novák [ed.] 1903, 153). V rukách příslušníků významného rodu pánů z Říčan zůstal hrad až do husitských válek. V roce 1420 byl hrad dobyt Pražany (též Flegl 1969). Husitům pak sloužil jako mocenský opěrný bod. Po polovině 15. století jeho význam postupně klesal. V 80. letech přešel do rukou Trčků z Lípy, v rámci jejichž rozsáhlých majetků byl již jeho význam marginální. Zřejmě posloužil ještě jako sídlo vdově po Mikulášovi Trčkovi starším Johance, která se po Říčanech psala až do své smrti v roce 1516. Poté byl patrně již ponechán svému osudu. Jako pustý se výslovně uvádí k roku 1544. Až do 18., respektive 19. století zůstala zřícenina majetkem vrchnosti a její poškození stavbou městské cesty v jihozápadním svahu, lámáním kamene a přímo otevřením lomu a rozparcelováním na pozemky pro parazitní zástavbu, je dílem až této doby.

V podstatě oblý hradní areál byl položen na samém konci říčanské ostrožny. Na ploše před ním leželo nehrazené poddanské městečko s kostelem, radnicí a šatlavou v ploše náměstí (obr. 1). Celý tento komplex byl na obou bocích chráněn rybníky. Celá situace se s výjimkou zkomolení předpolí hradu stavbou školy na počátku 20. století a zániku jižního rybníka v podstatě velmi dobře doposud dochovala. Tento fakt činí z Říčan v kontextu městeček spjatých s hradem jednu z předních lokalit (Durdík 1999b).

O podobě předpolí hradu, respektive eventuálního předhradí, které by leželo v prostoru dnešní školy a zástavby jižně od ní, prakticky nic nevíme.

Na severní a západní straně byl hradní areál (obr. 2) dostatečně chráněn přirozeným svahem. Stranu proti městu zabezpečil mohutný obloukově vedený příkop. Jeho průběh dobře ilustrují stopy v parcelaci, indikuje dochovaná část zkomolených hran a potvrzují

Obr. 1. Říčany hrad, okr. Praha-východ. Město s hradním areálem na císařském otisku mapy stabilního katastru z roku 1841. Černé zděné, šrafované dřevěné stavby. Kresba V. Durdíka.

výsledky geofyzikálního měření. Původní přístup do hradu nekorespondoval se současnou situací. Předpokládat je ho nutno v přímém směru z náměstí.

Oblá vnitřní plocha hradu byla prostřednictvím výrazně menšího vnitřního příkopu rozčleněna na dvě části. Nelze vyloučit, že parkán, který obíhal vnitřní část, přecházel do ohrazené vnější části.

O podobě zástavby vnější části, které se dosavadní archeologický výzkum nedotkl, prakticky nic prozatím nevíme.

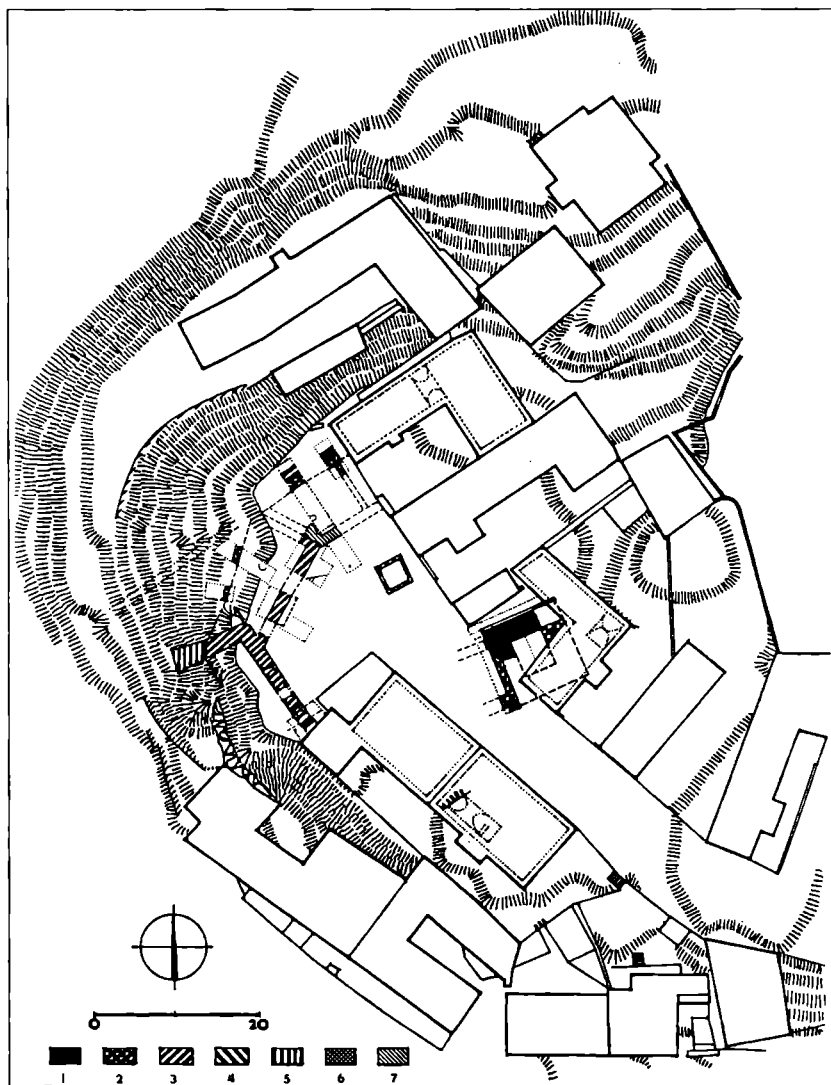
Vnitřní hrad vykazoval mírně zaoblený polygonální obrys. Nejspíše v blízkosti vstupní komunikace do hradního jádra se v jeho východním, pravouhlém nároží tyčil mohutný čtvercový, minimálně třípatrový plochostropý donjon o stranách 10 m. Doposud z něj stojí severozápadní nároží. Na koruně tohoto torza se dochoval zbytek schodiště v síle zdi. Stupňovité založení severovýchodní a jihovýchodní stěny (obr. 3) dokládá, že plocha nádvoří ležela výše než terén před ostatními stranami věže. Jihozápadní stranu věže prolomovaly dva vstupy (spodnější z nich zřízený dodatečně) vedoucí do interiéru navazujícího jihovýchodního křídla. Jak dokládá výběh nádvoří zdi na těle věže, byly obě stavby provázány. Provázán byl i archeologicky zjištěný základový vkop vnější stěny křídla a jihozápadního nároží věže (vlastní zdívo zde bylo v úplnosti vyrabováno).

Jihovýchodní křídlo dosahovalo značné délky (asi 30 m) a výšky nejméně dvou pater, jak dokládá jeho otisk na přistavěném křídle jihozápadním. O vnitřním členění křídla, jehož bližší výzkum v současné době není možný, nic nevíme. Pochybovat však nelze o jeho značné prostorové kapacitě.

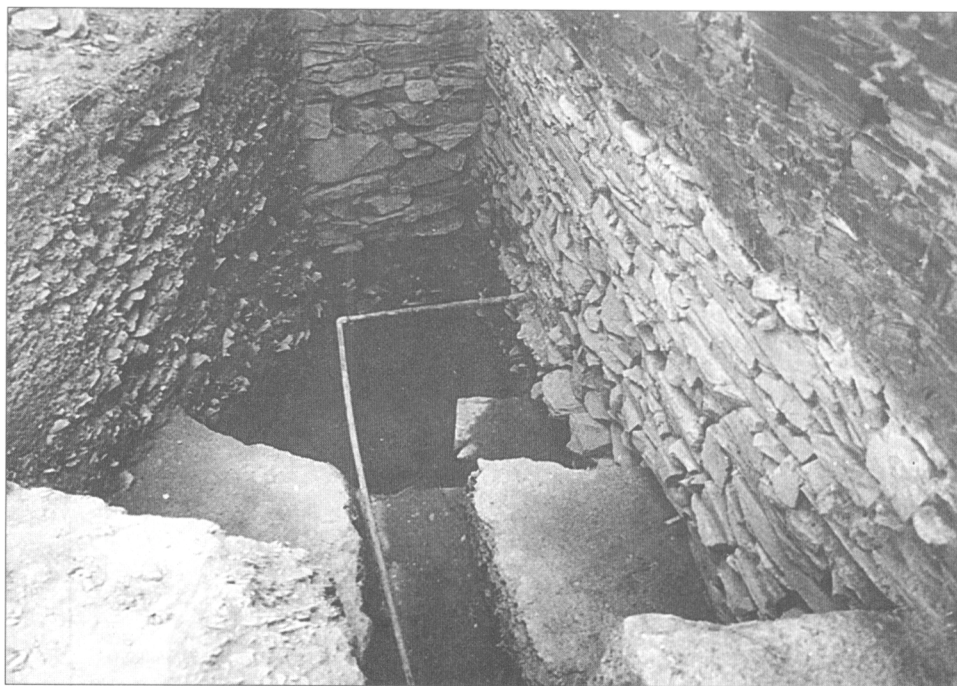
Jihozápadní křídlo představuje nejlépe dochovanou a dominantní část hradu (obr. 4; 5). Prakticky v plné výši z něj stojí nádvorní a jedna boční stěna, jejich nároží je oblé. Křídlo bylo přiloženo k již stojící obvodové hradbě i jihovýchodnímu křídlu. Plochostropé přízemí bylo přístupno z nádvoří portálem a osvětlováno dvěma šterbinovými okénky. Ostění těchto otvorů se nezachovala. Plochostropé bylo i patro, do něhož se v nádvorní stěně vcházelo portálem z nádvoří pavlače či peronu. Dvě patrně sdužená hrotitá okna po stranách byla již situována ve výklencích se sedátký. Hlavní reprezentační prostor méně obvykle obsahuje druhé patro. Šlo o omítaný sál o rozměrech 13×5 m sklenutý třemi poli křížových

kleneb s těžkými okosenými žebry a vytápěný koutovým krbem (obr. 6). V nádvoří stěně ho osvětlovala dvě sdružená hrotitá okna ve výklencích se sedátky a severozápadní stěnu prolamoval vstup do podstřešního patra či krovu navazujícího severozápadního křídla. Nad sálem existovalo nejspíše ještě podstřešní polopatro či ochoz.

Ze severozápadního křídla, které se rovněž přiložilo ke starší obvodové hradbě, se dochoval výběh nádvoří stěny provázaný s jihozápadním křídlem, který ukazuje, že zděná část dosahovala výše jednoho patra. Archeologický výzkum v komplikovaných podmínkách ukázal, že křídlo původně dosahovalo délky cca 13 m, jeho nejnižší úroveň byla zahloubena a v konstrukcích patrně vyšších úrovní se hojně uplatňovaly hliněné omazy, tedy nejspíše roubení či hrázdění. Pro ilustraci nelehkých, několikanásobným rabováním kamene

Obr. 2. Říčany hrad, okr. Praha-východ. Půdorys hradu se zakreslenými výsledky archeologického výzkumu v letech 1999–2000. 1 – dochované nebo archeologicky zjištěné zdivo první stavební fáze z 13. století, 2 – v negativu zjištěné zdivo první stavební fáze z 13. století, 3 – dochované nebo archeologicky zjištěné zdivo druhé stavební fáze z 13. století, 4 – blíže nedatované středověké zdivo, 5 – zdivo z 20. století, 6 – zdivo třetí stavební fáze, 7 – negativ zdiva třetí stavební fáze. Kresba V. Durdík.

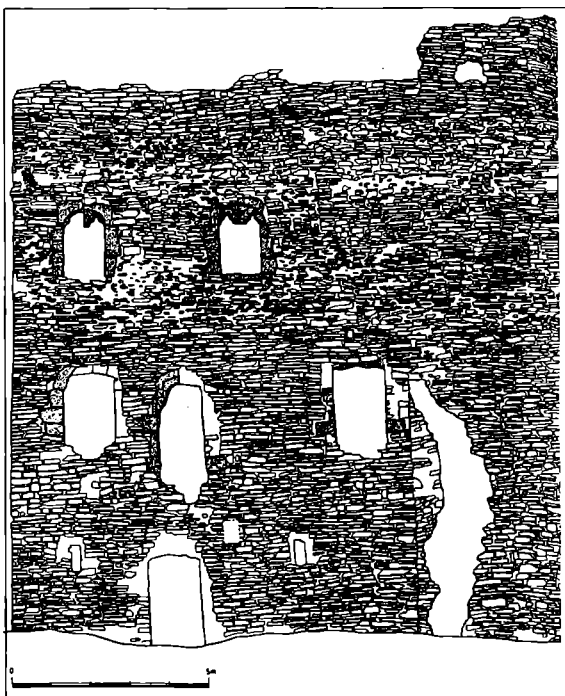

Obr. 3. Říčany hrad, okr. Praha-východ. Sonda 4 odkrývající negativ nároží a severovýchodní strany věže se stupňovitě provedenou základovou spárou v pohledu z interiéru věže. Foto T. Durdík.

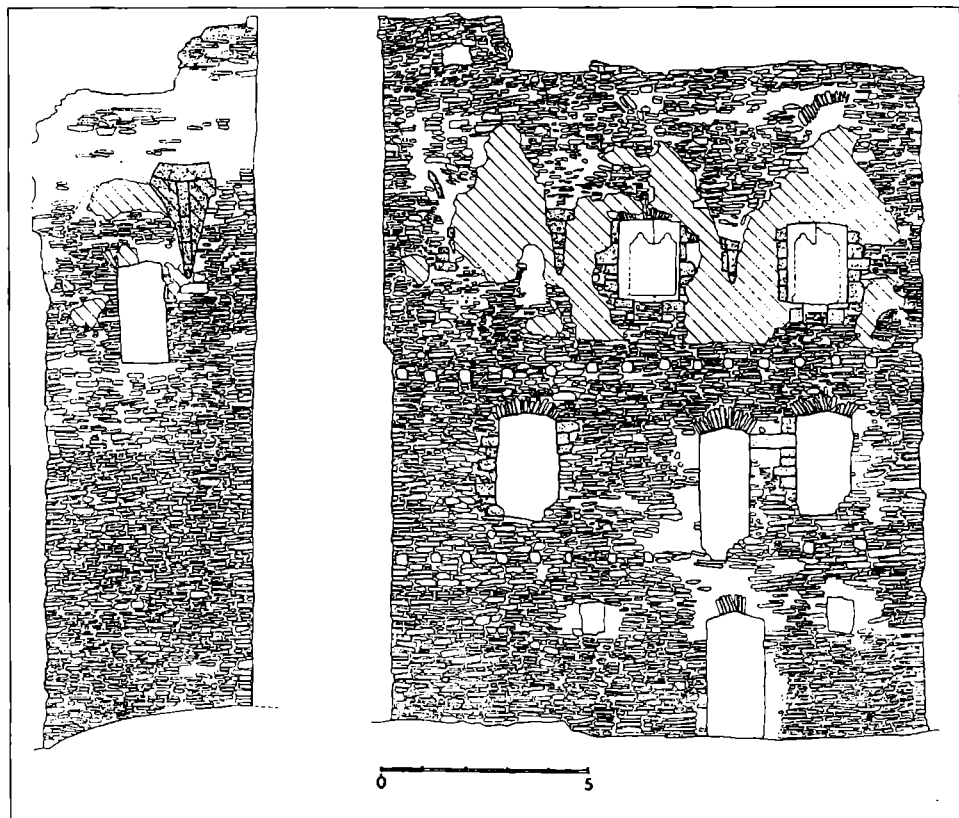
postižených terénních poměrů, vyžadujících sledování negativů stavebních konstrukcí a situací, prezentujeme generalizovanou rekonstrukci postupu archeologizace severozápadní stěny křídla (obr. 7). Ve středověku (situace A) byla na terénní hranu, osekanou i na širší parkánu, stupňovitě založena obvodová zeď, přičemž při její patě vznikl k patě zdiva vzlírající útvar z vyhřezlé a odpadlé malty (obr. 8). Do podlahy zahloubeného interiéru byla vyhloubena kruhová, kameny vyložená stahovací jímka, podlaha byla uklížena. Situace B zachycuje stav po destrukci dřevěných konstrukcí ve vyšších úrovních. V suterénu se vytvořila vrstva nevytvořené mazanice proložená dřevem. Vrstva prosedla do jímky, do níž se stále stahovala vlhkost a vrstva se tak probarvovala. Tento stav setrval nějakou dobu, neboť vrstvu využili hlodavci k hloubení děr, které se postupně vyplňovaly humusem. Situace C zachycuje stav po zřícení horních zděných konstrukcí, při nichž byla mazanice vrstva překryta hrubou kamennou destrukcí. Situace D pak zachycuje nálezovou situaci, která je výsledkem několikanásobného novověkého rabování stavebního kamene. Těženy byly jak dochované stavební konstrukce (ze zdiva zůstal jen útvar vyhřezlé malty s jeho otiskem), tak destrukční vrstvy (zbyl z nich pouze nepatrný zbytek v prosednutí do stahovací jímky). Zdivo a destrukční vrstvy tak nahradily několikanásobné superpozice rabovacích jam a vrstev tvořených stavebním odpadem zbaveným použitelného stavebního kamene. Nejmladším zásahem je nedávný, bez archeologického sledování provedený výkop vodovodního řadu.

V dalším průběhu středověku bylo severozápadní křídlo prodlouženo dále k severovýchodu. Tato nová část již nebyla zahloubena a její jihozápadní stěna se na spáru podélně přiložila k severovýchodní stěně starší části (obr. 9). Zdivo nové části bylo výrazně slabší a je proto možno předpokládat, že stavba nedosahovala výše starší. Ve zdivu se dochovala pouze část slabé příčky, zbytek byl zjištěn v negativu. Interiér obsahoval nějakou konstrukci vyžadující kvalitní lože. Vnější zeď, k níž se zmiňovaná část přiložila, byla v novověku podkopána a vyvrácena směrem ven (obr. 10).

Obr. 4. Říčany hrad, okr. Praha-východ. Fotogrammetrické zaměření nádvoří fasády jihozápadního palácového křídla. Tesané architektonické články tečkovány. Kresba J. Minarčíková.

Obr. 5. Říčany hrad, okr. Praha-východ. Fotogrammetrické zaměření interiéru jihozápadního palácového křídla. Stav po destrukci zbytků klenby velkého sálu v roce 1991. Tesané architektonické články tečkovány, dochované omítky sraňovány. Kresba J. Minarčíková.

Obr. 6. Říčany hrad, okr. Praha-východ. Zbytek kleneb a koutového krbu velkého sálu ve druhém patře jihozápadního palácového křídla. Stav v roce 1976. Foto T. Durdík.

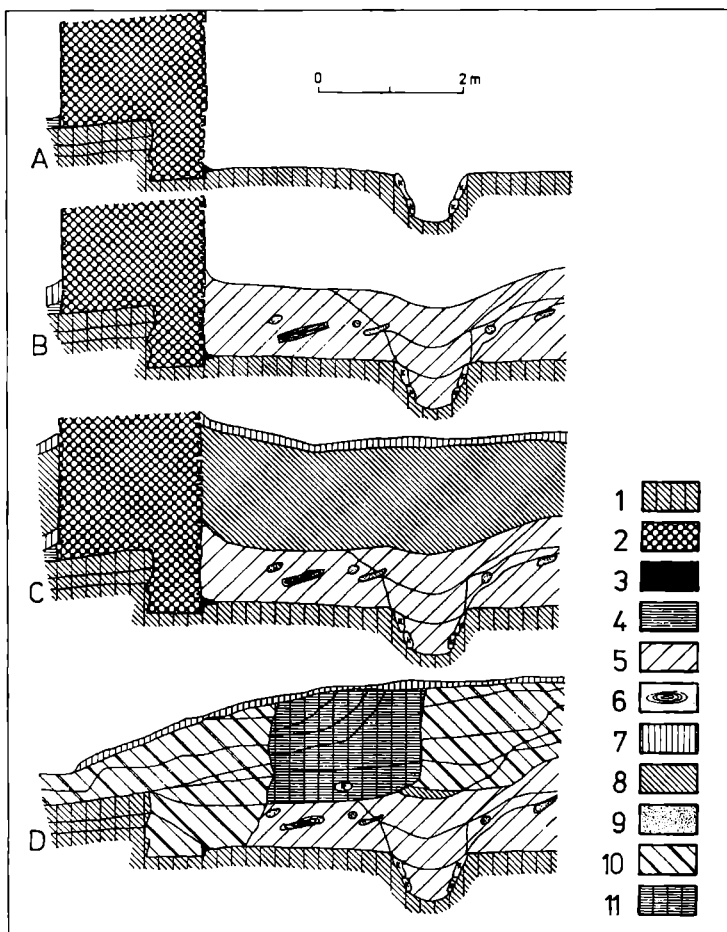
Situace na severovýchodní straně je známa vzhledem k překrytí parazitní zástavbou zdaleka nejméně. K velké věži zde byl dodatečně přistaven vysoký, nejméně dvoupatrový objekt, nejspíše další křídlo. Svědčí o tom kapsy trámových stropů vysekané do líce severozápadní stěny věže. Úroveň zastropení v nejvyšší úrovni byla v další fázi přeřešena. O rozsahu tohoto křídla nejsme blíže informováni. Předpoklad postupného uzavření prstence zástavby okolo celého nádvoří nebude patrně dalek pravdy.

V ploše ve středověku se k severu svažujícího nádvoří se nacházela dochovaná studna a archeologický výzkum zjistil velkou patrně osamělou kúlovou jámu. Úvahy o jejím účelu jsou jistě v hypotetické rovině, možných konstrukcí o jednom sloupu však není příliš mnoho (např. holubník).

Shrneme-li naznačenou sumu poznatků, která se v uplynulých letech výrazně zmultipla, je zjevné, že stále z vnitřní výbavy interiérů početných identifikovaných staveb říčanského hradu registrujeme pouze menší část, což limituje možnost úvah o funkční interpretaci jednotlivých objektů. Sotva lze pochybovat o hlavní reprezentační funkci sálu ve druhém patře jihozápadního křídla. Hlavní obytné prostory však musíme spíše hledat v zaniklém křídle jižním, které byly přímo komunikačně propojeny s interiéry donjonu. Severovýchodní křídlo, zejména ve své mladší a nižší části, mohlo nejspíše sloužit provozním potřebám, účel východního nám zcela uniká.

Dochované velmi kvalitní architektonické články i archeologická situace ve shodě s výpovědí písemných pramenů umožňují klást stavbu hradu do pokročilejší druhé poloviny 13. století, nejspíše na přelom jeho třetí a čtvrté čtvrtiny. Většina zjištěných mladších zásahů je nejspíše dílem následujícího věku.

Nastíněná bohatá a výstavná podoba hradu s náročným obytným i reprezentačním programem se zcela vymyká ze soudobé šlechtické hradní produkce (k české hradní architektuře 13. století např. Menclová 1976; Durdík 1978; 1979; 1984; 1988; 1994; 1995; 1999a; Durdík–Bolina 2001).

Obr. 7. Říčany hrad, okr. Praha-východ. Rekonstrukce postupu archeologizace severozápadní stěny severozápadního křídla hradu (profil sondy 9). A – situace ve středověku. B – stav po destrukci dřevěných částí stavby a jejich omazů. C – stav po destrukci horních částí zděných konstrukcí. D – nálezový stav vzniklý v důsledku nekolikanásobného rabování stavebního kamene ze zdiva i destrukcí a poškození výkopem inženýrských sítí. 1 – geologické podloží, 2 – severozápadní zeď křídla, 3 – v době stavby vyhrězlá a napadaná malta, 4 – životní nečistoty v parkánu, 5 – destrukovaná mazanice z omazu dřevěných konstrukcí, 6 – dřevo, 7 – drn, 8 – hrubá destrukce s velkými kameny, 9 – humosní výplň děr hlodavců, 10 – vrstvy jemného překopaného stavebního odpadu, z nichž byl vytěžen stavební kámen, 11 – výplň výkopu vodovodu (R – roura). Kresba J. Durdíková.

Ve druhé polovině 13. století se již šlechtické hrady stavěly ve velkém množství. Přetrvávala však stále typová diferenciaci mezi šlechtickou a královskou hradní architekturou (naposledy Durdík 2002). Diametrální rozdíly mezi oběma skupinami měly stále řádový charakter. Tento stav pochopitelně slídicí emancipující se šlechtu nemohl uspokojovat. V podmínkách silné vlády Přemysla Otakara II. však cesta k možnosti změny byla velmi svízelná a schůdná pouze v několika zcela výjimečných případech. Ty se rozpadají na dvě možnosti. Prvou reprezentují dvě stavby nejvýznamnějších velkých rodů, srovnatelné přímo s menšími královskými hrady s obvodovou zástavbou. Prvým z nich byli zákonitě jihočeští Vítkovci a jejich hrad Přeběnice (naposledy Menclová 1976). Dalším byli posázavští Benešovi, stavebníci hradu Stará Dubá (naposledy Durdík 1981; 1999c). Druhou skupinu představovali příslušníci ambiciozní úřednické šlechty z nejbližšího okruhu panovníka, kteří však přes svou hvězdnou kariéru nebyli takového vypětí a průrazu do královských práv mocni. I v jejich případě se však našlo uspokojivé řešení. Představovala ho miniaturizovaná podoba královského hradu s obvodovou zástavbou s jeho charakteristickými atributy (v pří-

Obr. 8. Říčany hrad, okr. Praha-východ. Sonda 9. Negativ vnější stěny severozápadního křídla. Vlevo vyhřezlá malta při zaniklém vnitřním lci. Foto T. Durdík.

Obr. 9. Říčany hrad, okr. Praha-východ. Sondy 10, 12. a 15. Styk zdiva starší zahloubené části severozápadního křídla (v popředí) s negativem stěny části mladší. Foto T. Durdík.

Obr. 10. Říčany hrad, okr. Praha-východ. Sonda 8. Základový vkop obvodové zdi jádra hradu s nádvoří hranou (vlevo) a v důsledku vyvrácení hradby (směrem do prava) posunutě bloky jejího základového zdiva. Foto T. Durdík.

padě Říčan např. obytnou věží – Durdík 1977; 1995b). Kromě Říčan známe obdobný postup již jen jeden – Vizmburk, postavený Tasem erbu třmene (např. Hejna 1975; 1978; 1983; 1984; bibliografie početných prací k hradu Durdík 1999 a). Ze srovnání prostorových dimenzí a dispozičního řešení obou lokalit vyplývá, že hrad v Říčanech byl velkorysejším stavebním počínem.

Podobu hradu v Říčanech je nutno klasifikovat jako jeden z vrcholů české šlechtické hradní produkce druhé poloviny 13. století. Je nutno zdůraznit, že v této kvalitativní poloze je jeho historická výpověď a význam v širších souvislostech nezastupitelný. To mu zajišťuje pevné místo v rámci českého národního kulturního dědictví, neboť náleží k našim nejvýznamnějším a zároveň velmi pohledným památkám doby posledních Přemyslovců. Na to, aby zaujal toto místo i v obecném kulturním povědomí, i na své plné docenění, stále ještě čeká. Lze jen doufat, že sympatické snahy o jeho důstojnou prezentaci, doprovázené intenzífkací badatelských aktivit v posledním desetiletí, se říčanským podarf zachovat, nadále rozvíjet a dovést k naplnění.

Literatura

- DURDÍK, T., 1977: K chronologii obytných věží českého středověkého hradu – Zur Chronologie der Wohntürme tschechischer mittelalterlichen Burgen. *Archaeologia historica* 2, 221–228.
- DURDÍK, T., 1978: Nástin vývoje českých hradů 12.–13. století – Entwicklungsskizze böhmischer Burgen aus dem 12.–13. Jahrhundert. *Archaeologia historica* 3, 41–52.
- DURDÍK, T., 1979: Vývoj hradů 13. století v Čechách. *Folia historica bohemica* 1, 177–191.
- DURDÍK, T., 1981: Povrchový průzkum zaniklého sídlištního komplexu Stará Dubá. Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 21, 141–168.
- DURDÍK, T., 1984: České hrady. Praha.
- DURDÍK, T., 1988: Die Entwicklung der böhmischen Burgen im 13. Jahrhundert. *Steine sprechen* 86 (XXVII/2), 22–29.
- DURDÍK, T., 1990: Adelsburgen im Rahmen des böhmischen Burgenbaus im 13. Jahrhundert. *Castrum Bene* 1989, 247–262.
- DURDÍK, T., 1994: Anfänge der hochmittelalterlichen Burgen in Böhmen. *Château Gaillard* XVI, 143–153.
- DURDÍK, T., 1995a: Encyklopedie českých hradů. Praha.
- DURDÍK, T., 1995b: Wohntürme böhmischer Burgen. *Burgenforschung aus Sachsen* 7, 135–155.
- DURDÍK, T.–ÚLOVEC, J., 1998: Říčany hrad. Stavebně historický průzkum. Rkp., StÚA Praha.
- DURDÍK, T., 1999a: Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Praha.
- DURDÍK, T., 1999b: Die Burgen in der böhmischen mittelalterlichen Städten – Castles in medieval Bohemian towns. *Castrum Bene* 6, 41–72.
- DURDÍK, T., 1999c: Zaniklý sídlištní komplex Stará Dubá. Sázavsko VI, 4–17.
- DURDÍK, T.–KAŠPAR, V., 2000: Prvá etapa výzkumu hradu v Říčanech (okr. Praha-východ). *Zprávy České archeologické společnosti, Supplément* 42, 22, obr. 10.
- DURDÍK, T.–BOLINA, P., 2001: Středověké hrady v Čechách a na Moravě – Mittelalterliche Burgen in Böhmen und Mähren – Medieval Castles in Bohemia and Moravia. Praha.
- DURDÍK, T.–KAŠPAR, V., 2001a: Archeologický výzkum hradů ve středních Čechách v roce 2000. *Středočeský vlastivědný sborník* 19, 87–89.
- DURDÍK, T.–KAŠPAR, V., 2001b: Výzkum hradu v Říčanech v roce 2000. *Zprávy České archeologické společnosti, supplément* 45, 28, obr. 7.
- DURDÍK, T., 2002: Grundlinien des böhmischen königlichen Burgenbaues im 13. Jahrhundert. *Forschungen zu Burgen und Schlösser* 7, 209–220.
- FLEGL, M., 1969: Dobývání Říčan Janem Žižkou. *Středočeský sborník historický* IV, 211–219.
- HEBER, F. A., 1843: Böhmens Burgen, Vesten und Bergschlösser. Praha.
- HEJNA, A., 1975: Vizmburk, hrad na českoslezském pomezí, jeho zánik a objevení. Trutnov.
- HEJNA, A., 1978: Vizmburk. Havlovice.
- HEJNA, A., 1983: Výzkum hradu Vizmburku – příspěvek ke studiu hradní architektury 13. století. In: *Umění 13. století v Čechách*. Praha, 173–195.
- HEJNA, A., 1984: Jedenáctá etapa archeologického výzkumu Vizmburku, k. ú. Havlovice, o. Trutnov. *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* X 1, 50–52.
- HOLEC, F. (ed.), 1988: Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku VII. Praha a okolí. Praha.
- KOLEKTIV 1997: Kapitoly z dějin Říčan. Říčany.
- MENCLOVÁ, D., 1976: České hrady 1. 2. vydání. Praha.

- NOVÁK, J. B. (ed.), 1903: *Formulář biskupa Tobiáše z Bechyně (1279–1296)*. Praha.
- SEDLÁČEK, A., 1927: *Hrady, zámky a tvrze království českého 15*. Praha.
- TRNKA, G., 1913: *Město Říčany v minulosti i přítomnosti*. Říčany.
- ZELENÝ, R., 1994: *Geofyzikální průzkum pro archeologické účely na Říčanském hradě*. Diplomová práce. Katedra užité geofyziky PFFUK. Praha.

Zusammenfassung

Die Bauform und Entwicklung der Burg in Říčany

Die Burg in Říčany gehört unter die bekanntesten Denkmäler in Mittelböhmen. Die Stadt ist bemüht, dieses Areal zu präsentieren und rehabilitieren und im Zusammenhang mit dieser Absicht wurde die Burg intensiv untersucht. Die durchgeführten geodetisch-topografischen, baugeschichtlichen, geophysikalischen und archäologischen Forschungen ermöglichen eine qualitativ neue Auffassung von ihrer Bauform und Entwicklung.

Die Burg wurde von einem bedeutsamen Hofmann des Königs Přemysl Ottokar II. um die Wende des dritten und vierten Viertels des 13. Jhs. gegründet und erfüllte ihre Funktion bis zum Anfang des 16. Jhs. Sie wurde am Ende einer mit zwei Teichen geschützten Landzunge situiert, vor ihr war das Städtchen gelegen. Auf einem rundlichen Grundriß mit der Außenbefestigung befand sich die polygonale innere Burg. An der Burgecke erhob sich ein prismenförmiger minimal dreistöckiger Wohnturm mit dem quadratischen Grundriß 10x10 Meter mit einer flachen Decke, der mit einem umfangreichen praktisch ganz verschwundenen Südostflügel verbunden war. Zu diesem Flügel und zur Umfangsmauer wurde ein im Gegenteil sehr gut erhaltener Südwestflügel mit zwei unteren Höhen mit flachen Decken zugebaut, im zweiten Stock war ein mit dem Kamin beheizter Saal mit dem Rippengewölbe. Oben unter dem Dach befand sich eine Galerie oder ein Halbstock. Dieser Flügel war mit dem südlichen Teil des nordwestlichen Flügels verbunden. Sein niedrigstes Niveau war vertieft, das höchste gezimmert oder aus Fachwerk. Während der weiteren Bauphase wurde dazu und zur Umfangsmauer an eine Fuge ein verlängerender, wahrscheinlich niedrigerer Zubau in der nordöstlichen Richtung angegliedert. Vom Nordostflügel, der zusätzlich zum großen Turm zugebaut wurde und wahrscheinlich den Bebauungsring schloß, wissen wir sehr wenig. Auf dem Hofplatz wurde ein Brunnen situiert.

Die reiche und eindrucksvolle Baugestalt der Burg mit dem anspruchsvollen Wohn- und Repräsentationsprogramm entspricht gar nicht den damaligen adeligen Burgen. In der zweiten Hälfte des 13. Jhs. dauerte die strenge Typendifferenzierung zwischen der adeligen und königlichen Burgenarchitektur. Dieser Zustand konnte selbstverständlich die ehrgeizigen Adeligen nicht befriedigen. In den Bedingungen der starken Regierung von Přemysl Ottokar II. war es jedoch sehr schwierig, die Änderungen durchzusetzen. Es war möglich nur in einigen ganz vereinzelt Fällen, die wir in zwei Gruppen gliedern. Die erste Gruppe repräsentieren zwei Bauten der bedeutsamsten Adelgeschlechter (Wittigoner und Beneschowitzer) Přebnice und Stará Dubá, die mit kleineren königlichen Randhausburgen vergleichbar sind. Die zweite Gruppe stellten die ehrgeizigen Beamtenadeligen aus der nächsten Umgebung des Herrschers dar. Auch für sie gab es eine befriedigende Lösung – die verkleinerte Form der königlichen Randhausburg und mit ihren charakteristischen Attributen. Außer Říčany kennen wir nur einen ähnlichen Fall – die ostböhmisches Burg Vizmburk. Aus dem Vergleich der Raumdimensionen und Dispositionslösungen beider Burgen ergibt sich, daß die Burg in Říčany eine mehr großzügige Baugestaltung darstellte.

Die Bauform der Burg in Říčany muß man als einen der Höhepunkte der böhmischen adeligen Burgarchitektur der zweiten Hälfte des 13. Jhs. klassifizieren. Es ist zu betonen, daß die historische Aussage und die Bedeutung dieser Burg im breiteren Zusammenhang in dieser Hinsicht nicht vertretbar ist.

Abbildungen:

1. Říčany, Burg, Bezirk Prag-Osten. Die Stadt mit dem Burgareal auf dem kaiserlichen Abdruck der Stabilkatasterlandkarte aus dem Jahre 1841. Schwarz – Bauten aus Mauerwerk, schraffiert – hölzerne Bauten. Zeichnung V. Durdík.
2. Říčany, Burg, Bezirk Prag-Osten. Grundriß der Burg mit den eingezeichneten Ergebnissen der archäologischen Forschung in den Jahren 1999–2000. 1 – das erhaltene oder archäologisch festgestellte Mauerwerk der ersten Bauphase aus dem 13. Jh., 2 – das im Negativ festgestellte Mauerwerk der ersten Bauphase aus dem 13. Jh., 3 – das erhaltene oder archäologisch festgestellte Mauerwerk der zweiten Bauphase aus dem 13. Jh., 4 – das nicht näher datierte mittelalterliche Mauerwerk, 5 – Mauerwerk aus dem 20. Jh., 6 – das Mauerwerk der dritten Bauphase, 7 – das Mauerwerks der dritten Bauphase – Negativ. Zeichnung V. Durdík.
3. Říčany, Burg, Bezirk Prag-Osten. Sonde 4 entdeckt das Negativ der Ecke und der Nordostseite des Turms mit der stufenweise durchgeführten Gründungssohle – Ansicht aus dem Turminterieur. Foto. T. Durdík.
4. Říčany, Burg, Bezirk Prag-Osten. Die fotogrammetrische Vermessung der Hoffassade vom südwestlichen Palasflügel. Punktiert sind die gehauten architektonischen Elemente bezeichnet. Zeichnung J. Minarčíková.

5. Říčany, Burg, Bezirk Prag-Osten. Die fotogrammetrische Vermessung – Interieur des südwestlichen Palasflügels. Zustand nach der Destruktion der Gewölbereste im großen Saal im J. 1991. Punktiert sind die gehauten architektonischen Elemente und schraffiert die erhaltene Verputzflächen bezeichnet. Zeichnung J. Minarčíková.
6. Říčany, Burg, Bezirk Prag-Osten. Rest des Gewölbes und des Eckkamins im großen Saal im zweiten Stock des südwestlichen Palasflügels. Zustand im J. 1976. Foto T. Durdík.
7. Říčany, Burg, Bezirk Prag-Osten. Rekonstruktion der Archeologisierung der Nordwestwand im nordwestlichen Flügel der Burg (Profil der Sonde 9). A – Situation im Mittelalter. B – Zustand nach der Destruktion der hölzernen Bauteile und der auf ihnen aufgetragenen Kleebodenschicht. C – Zustand nach der Destruktion der Oberteile von Konstruktionen aus Mauerwerk. D – Fundsituation nach dem mehrmaligen Bausteinrauben aus dem Mauerwerk und nach der Destruktion und Beschädigung im Zusammenhang mit dem Rohrgraben. 1 – der geologische Untergrund, 2 – die nordwestliche Mauer des Flügels, 3 – der beim Bauen gefallene und vorgetretene Mörtel, 4 – Unreinigkeiten im Zwingerbereich, 5 – der destruierte Kleebodene strich aus den hölzernen Konstruktionen, 6 – Holz, 7 – Rasen, 8 – große Destruktion mit großen Steinen, 9 – Humusausfüllung in Nagetierlöchern, 10 – durchgegrabene Feinbauschuttschichten, aus den der Baustein gewonnen wurde, 11 – Ausfüllung im Rohrgraben (R – Rohr). Zeichnung J. Durdíková.
8. Říčany, Burg, Bezirk Prag-Osten. Sonde 9. Außenwand des Nordwestflügels – Negativ. Links der vorgetretene Mörtel an der eingegangenen Mauerflucht. Foto T. Durdík.
9. Říčany, Burg, Bezirk Prag-Osten. Sonden 10, 12 und 15. Mauerstoß des älteren vertieften Teils vom Nordwestflügel (im Vordergrund) mit dem Negativ des jüngeren Mauerteils. Foto T. Durdík.
10. Říčany, Burg, Bezirk Prag-Osten. Sonde 8. Fundamentgrube der Umfangsmauer des Burgkerns mit der Hofkante (links), die Mauer wurde nach rechts umgestürzt und die Fundamentmauerwerkblöcke haben sich verschoben. Foto T. Durdík.

